

**КӨЛІК
ЖҮРГІЗУШІГЕ ДЕ,
ЖАЯУ
ЖОЛАУШЫҒА ДА
ТӘРТІП ОРТАҚ**

6-бет

**МОЛАДАҒЫ
МАНЕЖ**

8-бет

ЗАҢ

ZANMEDIA.KZ

✉ zangazet@mail.ru

№74 (3605) 3 қазан 2023

газеті

Қоғамдық-саяси, құқықтық газет

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

БАНКТЕР БИЗНЕСТІ ҚОЛДАУҒА ҚҰЛЫҚСЫЗ

Мәжіліс депутаты Берік Бейсенғалиев II деңгейлі банктердің ел экономикасының дамуына белсене араласпауын сынға алды. Спикер сөзінше, 56%-дық көрсеткішке дейін кредит беру рұқсатының арқасында, банктер тәуекелі жоғары шағын және орта бизнестен (ШОБ) гөрі, жеке тұлғаларды несиелендіруді дұрыс санайды.

(Соңы 3-бетте)

ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚЫЗМЕТ САПАСЫ АРТЫП КЕЛЕДІ

Ел дамуының берік негізі заңдардың сапасымен айқындалады. Бұл орайда қоғамдық қатынастарды реттеп, қоғамда туындаған әлеуметтік-экономикалық мәселелерді дер кезінде тиімді шешіп, болашаққа тұғыр болар құжаттарды дер кезінде талапқа сай сараптамадан өткізудің маңызы зор. Бүгінде осы шараның белгілі деңгейде жүріп жатқаны байқалады.

Мәселен, биыл Әділет министрлігі жүргізетін заң сараптамасына мемлекеттік органдар әзірлеген 55 (2022 ж. - 46) заң жобасы келіп түсіп, олардың жартысы қайта пысықтауға қайтарылыпты. Мұндай шаралар Үкіметтің әртүрлі жағдайларға жедел әрекет етуіне ықпал етіп, қабылданған шешімдер үшін нақты бір мемлекеттік органның жауапкершілігін арттыруды қамтамасыз ететіні сөзсіз. Бұл жөнінде Әділет қызметкерлерінің төл мерекесіне орай өткізілген брифингте белгілі болды. Онда баяндама жасаған Әділет министрі Азамат Есқараевтың айтуынша, әділет органдарының жұмысында оң нәтиже көп. Олардың дені Үкіметтің заңнамалық бастамаларына сәйкес мемлекеттік органдардың заң жобалау жұмысын үйлестіруден көрініс табуда.

Биылғы жылы 28 заң жобасын әзірлеу көзделген. Бұл өткен жылмен салыстырғанда 27 пайызға артық. Қазіргі таңда 17 заң жобасы Парламент Мәжілісінде қаралуда, тағы екеуі айдың соңына дейін енгізіледі. Одан бөлек 3 заң жобасы мемлекеттік органдарда және 6 заң жобасы Президент Әкімшілігі мен Үкімет қарауында жатыр. Әділет министрлігі Қылмыстық, Қылмыстық-процестік және Қылмыстық-атқару кодекстерін оңтайландыру, Әкімшілік әділет саласын жетілдіру мен кеңейту мәселелері және Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодекс бойынша 3 заң жобасын әзірлепті.

Депутаттық корпус статистика, байланыс, цифрландыру, орман шаруашылығы, селекциялық жетістіктер және тұқым шаруашылығы, ұлттық қордан балаларға төлем төлеу, онлайн жарнама, кәсіподақтар, заңсыз шығарылған активтерді елге қайтару, білім, күзет қызметі, ғылым және технологиялық саясат, сондай-ақ әкімшілік құқықбұзушылық туралы және салықтық төлемдер сияқты 33 заң жобасына бастамашылық жасады. Бұл былтырғыдан 20 заңға артық. Бүгінгі таңда аталған заң жобаларының 8-іне қол қойылды.

Министр осы орайда ҚР Президентінің «Заңсыз алынған мүлікті мемлекет меншігіне қайтару жөніндегі шаралар туралы» Жарлығын іске асыру мақсатында биыл қабылданған «Заңсыз алынған мүлікті мемлекет меншігіне қайтару туралы» заң және оған сәйкес ілеспе заңдарда қамтылған мәселелерге айрықша тоқталды.

(Соңы 2-бетте)

КЕЛБЕТ

ЕЛ ЗАҢЫНЫҢ ІРГЕТАСЫН ҚАЛАСҚАН АРДА АЗАМАТ

Алаш ардақтыларының алдыңғы қатарында тұратын бірегей ұлт перзенті, Алашорда үкіметінің мүшесі, заңгер, қазақтан шыққан тұңғыш құқықтану магистрі Жақып Ақбаев өзінің қысқа ғұмырын елінің болашағына арнап, жарғақ құлағы жастыққа тимей, арпалыспен өткен. Көзі тірісінде қайран ер қуғын-сүргіннен көз ашпаған. Ал кудалаумен өткен өмір жолына үңілгенде, еріксіз таңдана-сың. Елін сүйген азамат аз ғана ғұмырында артына қаншама айшықты таңба қалдырып, қаншама жарқын істер тындырып кеткен десеңізші?! Бәлкім, оның жасаған елу сегіз жылдық ғұмыры өзге алаш арыстарымен салыстырғанда ұзақ та болып көрінер. Бірақ, бергенінен берері көп, жан-жақты қабілетті адам үшін бұл жас тым аз.

Жақып Ақбайұлының кіндік қаны тамған Ақтоғай топырағы Алаш көсемі Әлихан Бөкейханды, алаш ардақтысы Әлімхан Ермековтерді бір-бірімен жарыстыра, ілгерілі-кейінді өмірге әкеліп, ұлт мұраты жолында табыстырып, басын біріктіріпті. Осы үш перзентімен-ақ Ақтоғай өңірі сол дәуірде бүкіл түркі әлемін дүр сілкіндіріп, Ресейдің отаршыл империясының іргесін шайқалтқан Алаш партиясының ұйымда-суына ұйытқы болған. Жұртымыздың топырақ

қасиетіне айрықша мән беретіндігі де осында сияқты.

Жақып Ақбайұлының күреске толы өмір жолы – барша алаштың қайнаған ар-намысының, елдік мұрат-мүддені аңсаған тілегінің ортақ сипатындай. Оның бар мағыналы өмірі жеке бастың рахатына емес, асқақ халқына арналған. «Елім!» деп емесісі құрып, «қайран жұртым!» деп қабырғасы қарс айрылып, жанын құрбандыққа тіге жүріп ғұмыр кешті. Оның алыс

көкжиекке көз жіберген нағыз қыран тектілігін балапанша қанат қағып, талпынған шағынан-ақ аңдауға болар еді.

1886 жылы Қарқаралыдағы орыс-қазақ мектебіне қабылданғанда Жақып небары он жастағы бала екен. Яғни, бұрнағы қазақтың балалары секілді, ауыл молдасынан ескіше сауат ашуды қанағат қылмай, ыстық ұясынан ұзап, орысша-қазақша білім алуға талпыныпты. Жоғарыда айтқанымыздай, әрине, бұған текті ортаның ықпалы да аз болмаған. Қалай болғанда да, өзі болсын, жанашырының ақылымен болсын, жас бала Жақып заман талабын ерте ұққан секілді, әрі өзіне не керекін хәм замана талабын әуел бастан болжағандай. Бұл мектепті тауысқан соң, оқуын Омбының жетіжылдық гимназиясында жалғастырыпты. Әрине, бұл тұстарда білімі жетілген Жақыптың ой-өрісі де ұзарып, көзқарасы кеңейгенін шамалаймыз. Одан әрі асып, Томск гимназиясында бір жыл оқығаннан кейін, оның үлкен мұрат соңына түсіп, енді жоғары білім алуды

көкпеп, Санкт-Петербургке бет алуынан бұл жылдардың зая кетпегенін, Ыбырай Алтынсарин айтқандай, оқу-білім, ізденіс жолына «аш қасқырша шапқандығына» көзімізді жеткізе түсеміз.

Санкт-Петербург университетінің заң факультетін алтын медальмен бітірген Жақып Ақбайұлының алдынан осыдан кейін-ақ кең болашақтың есігі айқара ашылғандай еді. Мұндай оқу орындарына ол уақытта қазақ түгілі, орыс-славян жұртының өзінің ішінде тек таңдаулылары, дворян ақсүйектері, қалталы буржуазия өкілдері ғана қол жеткізетін. Дегенмен, сол кезде материалдық жағдай алдыңғы орында тұрса да, біз қазақтың талапты жасының бұл асуды негізінен өзінің жеке басының оқу-білімге деген шексіз ынтызарлығымен, биік талабымен бағындырғанын баса айтар едік. Әрине, Жақыптың дәулетті отбасынан шығуының да биік арманына жетуіне зор ықпалын тигізгені түсінікті. Дегенмен, жеке басының қасиеті болмаса, тау бұзардай екпін, оқу-білімге, өз мақсат-мұратына деген жалын-даған құштарлығы болмаса, оның бұл асуларды бағындыруы неғайбыл болатын.

Жасыратыны жоқ, ол кезде европалық тәрбиедегі орта қазақ баласына менсінбей, мұрын шүйіре қарап келді. Патша заманында астамшыл орыс ортасын Шоқан сияқты бірегей тұлғаларымыз мойындата алғаны аян.

(Соңы 5-бетте)

(Соңы. Басы 1-бетте)

Есқараев мырзаның айтуынша, бұл құжаттың негізгі мақсаты – ел ішінде және шетелдегі заңсыз алынған активтерді қайтару параметрлерін анықтау. Заңның нормалары да заңсыз активтерді иемденуге және оны шетке шығаруға мүмкіндік беретін тетіктерді жоюға бағытталған. Активтерді қайтару жөніндегі шаралар тізбесі заңда белгіленетін жоғарыда аталған субъектілермен үлестес тұлғаларға да (мысалы, жақын туыстары, осы тұлғалардың мүлкін номиналды иеленетін тұлғалар және басқалар) қолданылады. Осылайша, заң ірі сыбайлас жемқорлыққа, республикалық және жергілікті деңгейдегі әкімшілік-билік ресурстары субъектілермен біріктірілген олигополиялық топтарға қарсы пәрменді шараларды қамтиды. Заңда активтерді қайтарудың ерікті де, мәжбүрлі де тәртібі көзделген. Бұл ретте қылмыстық процесс шеңберінде және соттардың немесе шет мемлекеттердің өзге де уәкілетті органдарының шешімдері негізінде заңсыз иемденген активтерді тәркілеу мүмкіндіктері сақталады. Сонымен қатар әдістердің бірін таңдау істің сипаты мен жағдайларына байланысты жүзеге асырылмақ.

Құзырлы орын нормативтік-құқықтық актілерге, Мемлекет басшысы мен Үкімет актілерінің жобаларына, сондай-ақ халықаралық актілердің жобаларына да жүйелі түрде сараптама жасап келеді. Бүгінгі таңда 3500 нормативтік құқықтық акт тіркелді. Заң сараптамасы Президент Жарлықтарының 142 жобасына, Үкімет қаулыларының 1106 жобасына, Премьер-Министр өкімдерінің 120 жобасына, Еуразиялық экономикалық одақ органдары актілерінің 785 жобасына, сондай-ақ өзге де халықаралық келісімшарттардың 339 жобасы жан-жақты зерделеніпті.

Сондай-ақ, Әділет министрлігі ел Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың тікелей тапсырмасы бойынша ел азаматтарына көрсетілетін мемлекеттік қызметтерді цифрландыру және осы салаларға инновацияларды енгізу шарасына басымдық беріп отыр. Соның арқасында көптеген процедуралар жеңілдетіліп, қазақстандықтар оларды ақпараттық смартфон арқылы алуға мүмкін.

Мәселен, жыл басынан бері 10,1 млн мемлекеттік қызмет көрсетілсе, оның 9 455 миллионы немесе 93,1 пайызы электронды форматта жүзеге асты. Осы орайда «Жылжымайтын мүлік тізілімі» мемлекеттік дерекқорын және Мемлекеттік жер кадастрының автоматтандырылған ақпараттық жүйесін біріктіру жолымен Жылжымайтын мүліктің бірыңғай мемлекеттік кадастры ақпараттық жүйесін енгізу бойынша тиісті жұмыстар жүргізілуде. Бұл халықтың уақытын және қаржылық шығынын

ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚЫЗМЕТ САПАСЫ АРТЫП КЕЛЕДІ

мақты бөлігін алимент өндіруге арналған құжаттар құрайды.

– Бұл процесс бала кәмелетке толғанға дейін созылатынын естен шығармау керек. Орындалып жатқан өндірудің үлесінен 13 316 құжат проблемалық өндіру болса, 6072 құжат бойынша қарыз мүлде өтелмеген. Мәселен, 2023 жылдың 6 айында алимент төлеу бойынша сот актілерін орындамағаны үшін 2861 борышкер әкімшілік жауапкершілікке тартылды. 7219 борышкерге елден шығуға уақытша тыйым салынды. Алимент өндіру бойынша барлық проблемалық атқарушылық құжаттар бойынша сот орындаушылар мәжбүрлеу шараларын қолданады. Кейбір жағдайда борышкердің тұрақты табысы мен мүлкінің болмауына байланысты алимент өндіру қиынға соғады. Осыған орай, облыстық әділет департаменттері әкімдіктермен бірлесіп отырып, борышкерлерді жұмысқа орналастыру мақсатында бос орындар жәрмеңкесін тұрақты түрде өткізіп тұрады. Оның айтуынша, 2023 жылдың 8 айында республика бойынша 2101 борышкер жұмысқа орналастырылыпты, – деді министр.

Құзырлы орын үшін өзекті мәселе сот сараптамалары орталығының аумақтық бөлімшелерінде туындап отыр екен. Бұл жұмыстың ауқымы 2022 жылғы ұқсас кезеңмен салыстырғанда 2,4 пайызға кем. Сол секілді сот-медициналық сараптамасы да 2022 жылмен салыстырғанда 5,5 пайызға аз. Министр бұған орталық филиалдар ғимаратының 90 пайызы сот-медициналық сараптама талабына сәйкес келмейтінін алға тартты. Олар түгел дерлік апатты жағдайда тұр десе де болады. Мысалы, Алматыдағы филиал ғимараты 1915 жылы, Шымкентте – 1962 жылы, Шығыс Қазақстан облысында – 1953 жылы, Қарағандыда – 1952 жылы, Қызылордада 1967 жылы салынды. Министрдің айтуынша құзырлы орын бұл мәселені шешудің барлық мүмкіндігін жасауда. Қазіргі таңда 20 филиалдың талапқа сай болуы үшін жергілікті атқарушы органдармен өзара іс-қимыл тетігі жасалыпты. Бірақ бұл тым аз.

А.ТҰРМАҒАНБЕТОВА,
«Заң газеті»

СОТ КОРПУСЫНА БІЛІКТІ КАДРЛАРДЫ ТARTУ МАҢЫЗДЫ

Жоғары Сот Кеңесінің мүшесі Гафур Шаров Ақтөбе облысында заңгерлермен көшпелі кездесу өткізді.

Мемлекет басшысы «Қазақстан Республикасының сот жүйесі мен судьяларының мәртебесі туралы» Конституциялық заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» және «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне процесстік заңнаманы жетілдіру және сот жүйесін реформалау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заңына қол қойды. Қабылданған түзетулер Жоғары Сот Кеңесінің анық кадрлық функциялары бар толыққанды институт ретіндегі мәртебесін одан әрі нығайтуға бағытталған. Бұл заңнамалық өзгерістер Кеңестің соңғы жылдары іске асырып жатқан іс-шараларының жалғасы болып табылады.

Кездесудің мақсаты: заң және судьялар қоғамдастығының өкілдерімен Кеңестің құзыретіне кіретін қызметі туралы ақпараттық-түсіндіру және үгіт-насихат жұмыстарын жүргізу. Кездесуге судья лауазымына біліктілік емтиханын тапсыруға үміттенетін кандидаттар (прокурорлар, адвокаттар, басқа мемлекеттік органдардың заңгерлері, корпоративтік құқық, салық салу, зияткерлік меншік, жер қойнауын пайдалану және т.б. салаларының заңгерлері), судья лауазымына конкурсқа қатысуға ниет білдірген тұлғалар (судья лауазымына біліктілік емтиханын сәтті тапсырған кандидаттар, магистранттар, жұмыс істеп жүрген судьялар, құқықтың жекелеген салаларының мамандары және т.б.) қатысты.

Кездесу барысында судья Ф.Шаров судьялар корпусын жаңарту және жоғары білікті мамандарды тарту бағытында жүргізіліп жатқан жұмыстармен таныстырды. Спикер өз сөзінде сот жүйесіне білікті және кәсіби кадрларды тарту мақсатында кандидаттардың Жоғары Сот Кеңесінің ұсынымын алғаннан кейін тағылымдамадан өту құқығы бекітілгенін атап өтті.

Бұған дейін біліктілік емтиханын сәтті тапсырған кандидаттар соттарда тағылымдамадан өткен, ал тағылымдамадан кейін кандидаттар судьялық лауазымдарға конкурстық іріктеуге қатысуға жіберілген. Бұл ретте тағылымдама негізгі жұмыс орнынан қол үзіп жүзеге асырылатын, ал бұл кандидат судья болып тағайындау туралы ұсыныс алуға ешқандай кепілдік болмай, жұмыссыз қалу қаупін тудырғандықтан, олардың тағылымдамадан өтуден бас тарту себебінің бірі болды. Енді үміткерлерге Кеңестің тиісті ұсынымын алғаннан кейін тағылымдамадан өту құқығы беріледі. Бұл кандидаттарға ыңғайлы жағдай жасау үшін және олардың конкурстық іріктеу кезеңінен неғұрлым жедел өтуі, сондай-ақ, сот жүйесіне жаңа жоғары білікті кадрларды тарту үшін жасалды. Сондай-ақ, жоғары білікті кадр резервіне басшы судьялық лауазымдарға кадр резервінде болғысы келетін қазіргі судьялар, сот төрағаларымен түсіндірме жұмысы жүргізілді.

Қабылданған түзетулер Кеңестің рөлін және судьялардың тәуелсіздігін одан әрі нығайтуға бағытталған және Мемлекет басшысының «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» атты жолдауында берген тапсырмаларын іске асыру шеңберінде әзірленген. Қатысушылар кездесу барысында Кеңес өкіліне біліктілік емтиханына, конкурстық іріктеуден өтуге судьяларды мансаптық ілгерілетуге қатысты сұрақтар қойды. Сондай-ақ, судьяларды іріктеу сапасын жақсарту және сот корпусын жаңарту жөніндегі заңнамалық өзгерістер туралы толығырақ білді.

Кездесу соңында Ақтөбе облыстық сотының төрағасы Айдар Смағұлов Гафур Шаровқа нәтижелі кездесуі мен құнды ақпараты үшін алғысын білдірді.

Ақтөбе облыстық сотының баспасөз қызметі

СҰРАҢЫЗ, ЖАУАП БЕРЕМІЗ!

СУДЫҢ ДА СҰРАУЫ БАР

Ауыз су, кәріз жүйесіне қосылуға заңды жолы қандай?

Қаланың бірқатар жаңа аудандарына, Шымкент аумағына қосылған елді мекендерге орталық су құбыры тартылды. Ендігі кезекте, орталық магистральға қосылған абоненттер суды есепке алу құралын орнатуы тиіс. Тиісті жұмыстарды мердігерлер істейді. Су есептегішті пломбылау үшін тұтынушы осы қызметті ұсынатын лицензиясы бар мамандандырылған ұйымға өтініш жазуы тиіс. Осыдан кейін ғана «Су ресурстары-Маркетинг» ЖШС-мен сумен қамту және кәріз қызметі бойынша келісімшарт түзуге керекті құжаттарды тапсырады.

Шарт түзіп, тұтынылған қызмет бойынша есеп айырысу үшін жеке шот болуы міндетті. Ол үшін тұтынушы келесі құжаттарды тапсырады: жер учаскесінің акті, egov.kz порталынан меншік құқығын растайтын анықтаманың көшірмесі, жеке куәліктің көшірмесі және суды есепке алу аспабының фотосуреті (маркасы және нөмірлік белгісі анық көрінуі керек). Осы құжаттармен тұрғылықты жері бойынша дилерлік учаскеге немесе «Су ресурстары-Маркетинг» ЖШС-не жүгіну қажет (мекенжайы: Орманов көшесі, 17, қоғамдық қабылдау бөлмесі). Келісімшарт түзу және жеке шот ашу ұзақ уақыт алмайды. Егер тұтынушының жылжымайтын мүлікке меншік құқығын растайтын құжаты болмаса, сумен қамту және су бұру қызметін ұсыну туралы келісімшарт жасалмайды!

Назар аударыңыз! Сумен қамту желілеріне «Су ресурстары-Маркетинг» ЖШС-мен келісім-шартсыз қосылған жағдайда, абонентке қызмет көрсетілмейді, судан ажыратылады. Және тұтынылған ауыз су көлемін есептеу арнайы әдістеме бойынша жүргізіледі.

Дилерлік учаскелердің мекенжайлары: Қайнарбұлақ т/а, Қайнарбұлақ саяжай алабы, Асар-2, Нұршуақ, Достық, ш/а. Күншығыс оазисі тұрғындары үшін дилерлік учаске Сырым батыр көшесі, 1174 уч. мекенжайында орналасқан (бағдары: «Высоковольт» аял-

дамасы, Стomatология ғимараты). Анықтама телефоны: +77078709873.

Ынтымақ – 1,2,3, шағын аудандары мен Нұршуақ ш/а тұрғындары қарайтын дилерлік учаске мына мекенжайда орналасқан: Жаңатұрлан кенті, Галицин көшесі, н/ү, анықтама телефоны: +77027704433.

Қандай жағдайда абоненттерге су беру тоқтатылады?

Бұл тұтынушылар жиі қоятын өзекті сұрақтардың бірі. Сумен жабдықтау қызметін ұсынуға арналған үлгі шарттың 3-тарауының №8-тармағына сәйкес, су беру келесі жағдайларда тоқтатылады:

- 1) авариялық жағдайларда немесе азаматтардың өмірі мен қауіпсіздігіне қатер төнгенде;
- 2) Өнім беруші желісіне абонент өз бетінше қосылған жағдайда;
- 3) Есепті кезеңнен кейінгі екі ай бойы көрсетілген қызмет үшін ақы төленбеген жағдайда;
- 4) Абонент өнім беруші мекеме өкілдерін көрсеткіш алу, жұмыс істемей тұрғанын тексеру, аумақта орналасқан немесе шаруашылық жүргізуде сумен жабдықтау және су бұру жүйелерінің барлық элементтерінің техникалық жай-күйі мен қауіпсіздігін бақылау үшін сарқынды судың сынамаларын алуға, суды есепке алу аспаптарына бірнеше рет жібермеген жағдайда;
- 5) Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарына негізделген құбырларға

дезинфекция жүргізу қажеттілігі туындаған жағдайда;

6) Нормативтік құқықтық актілерде және тараптардың келісінде көзделген басқа да жағдайларда.

Осы тармақтың 1) және 2) тармақшаларында көзделген жағдайларда көрсетілетін қызметті тоқтату бірден іске асырылады. Осы тармақтың 3), 4), 5) тармақшаларында көрсетілген жағдайларда тұтынушыға қызмет көрсетуді тоқтатқанға дейін абонентке кемінде бір ай бұрын ескертіледі.

Тұтынушының сумен жабдықтау қызметін ерікті негізде тоқтата тұру мүмкіндігі бар. Мысалы, пәтер иелері ұзақ уақыт бойы үйден алысқа кететін болса, су ағудың алдын алып өшіруіне болады. Ондай жағдайда үй иесі дилерлік учаскеге барып, сумен жабдықтау қызметін уақытша тоқтата тұруға байланысты өтініш жазады. Назар аударыңыздар, суды қайта қосатын кезде дилерлік учаске өкілінің «Сумен жабдықтауды ажырату-қосу» қызметіне ақы төлеу қажет. Оның құны 1446 теңгені құрайды.

Сумен жабдықтау желілерінде проблема туындаса, су қысымы төмендеп, желілерден су кетіп жатса немесе су екпіні нашарлаған жағдайда «Су ресурстары-Маркетинг» ЖШС орталық диспетчерлік қызметіне хабарлауды сұраймыз: 8(7252) 321-274; +77081102121 (whatsapp). Сондай-ақ, мәселеніңді кәсіпорынның әлеуметтік желілердегі акаунттарына да жаза аласыз.

ТАҒЫЛЫМ

ӘДІЛЕТТІҢ МАҒАУИЯСЫ ЕДІ...

1992 жылдан бастап Қазақстан Президентінің қаулысымен еліміздің әр аумағында орналасқан әскери прокуратуралар мен әскери трибуналдарды (сот) жас мемлекеттің құрамына қабылдап алғанда, әскери заңгерлердің тапшылығы біліне бастады.

Мен сол кездегі Президенттің әскери заңгерлердің жетіспеуіне байланысты қабылдаған 1992 жылы 11 маусымдағы №802 қаулысымен таныстым және әскерге шақырылған алғашқы заңгерлердің қатарында болдым. Бұл қаулымен запастағы әскери қызметке жоғары заң білімі бар 145 адам, оның 100-і әскери прокуратураға, 45-і әскери юстицияға, яғни сотқа шақырылған. 1992 жылдан қызметті бастаған Талдықорған гарнизонында әскери прокуратура болғанымен, ол кезде әскери сот жоқ болатын. Қылмыстық істерді 260 шақырым қашықтықтағы Алматы қаласы Алматы гарнизоны әскери сотына жолдайтынбыз. Бұл сол криминалға жағдайдың өршіп тұрған кезінде, соттардың істерді жедел алып, уақытылы қарауына кедергісіз тигізетін.

Сол кездегі Талдықорғандағы әскери прокурорлар С.Толымбеков, Б.Тазобековтердің бастамасымен жоғарғы жаққа ұсыныс жасалып, 1994 жылы Талдықорғанда әскери сот ашылды.

Міне, осы жаңадан ашылған әскери сотқа бірінші төраға болып 1994 жылы Маңғыстау облысынан Мағауия Құсаинұлы Елемесов деген азамат келген еді. Алғашқы кезден-ақ жасына қарамастан лейтенант формасын киген М.Елемесов өзін тәжірибелі полковник сияқты көрсете білді.

Мағауия Құсаинұлы Талдықорғанға келе салысымен, әділетті сот процестерін ұйымдастырумен қатар, гарнизонда шаруашылық жұмыстарына да жіті көңіл бөліп, әскери соттың ғимаратын, автомашинасын алып, күрделі жөндеуден өткізіп, судьялар мен сот қызметкерлеріне жағдай жасады. Сол кездегі судьялар Л.Мерекенов, Е.Таштепов (марқұм) зор тәжірибе жинап, сот қызметкерлерінің тату-тәтті ұйымшыл ұжым болып қалыптасуына Мағауия Құсаинұлының еңбегі ұшан-теңіз болды.

Осы гарнизонда әскери прокурор болып жүріп Мағауия Құсаинұлымен бірге, бір шеті Алакөл-Үшаралдан басталып, екінші шеті Шонжыға дейін созылып жатқан гарнизонның ыстығы мен суығына бірге түстік.

Талай мәрте алыс гарнизондардағы әскери бөлімшелерде көшпелі сот процестерін өткіздік. Осындай қызмет барысында, мен Мағауия Құсаинұлын өмірден түйгені көп, ақылды, тәжірибелі судья, бағынысындағылар сыйлайтын басшы ретінде танып білдім.

Мағауия Құсаинұлы лауазымына қарамай, өзінен жасы, атағы кішілерге білгенін үйретіп, ақыл-кеңесін беретін. Біз де заңның шым-шытырық түйткілдеріне тірелгенде, одан ақыл сұрап, қисынды жауаптарына риза болып, қанағаттанатынбыз.

Мағауия Құсаинұлымен қызметтес болған жылдарым менің ең бір ұмытылмас жылдарым болды. 1999 жылы Мағауия Құсаинұлын қимастықпен еліміздің шығысына Семей гарнизонына шығарып салдым. Кейінірек 2000 жылдардың басында, 2006 жылы Ақмола гарнизоны сотына кеткенше қызметте де, түзде де ұшырасып жүрдік. Мәкең қазақи тәрбие көрген, адамгершілігі зор адам болатын. Әр кездескенімізде күлімсіреп тұратын жылы жүзін ұмыту мүмкін емес.

Міне биыл әріптесіміз, ағамыз Мағауия Құсаинұлының өмірден өткеніне бір жыл болды. Арда азаматтың бейнесі біздің есімізде мәңгі сақталады. Мағауия ағамыздың аты әскери әділет органдары тұлғаларының арасында алтын әріппен жазылып тұруы тиіс.

Т. КҰНДАҚБАЕВ,
Әскери прокуратура ардагері
әділет полковнигі

ҚҰҚЫҚТЫҚ САУАТ

Көліктің түрлері мен санының артуы салдарынан жол-көлік оқиғасы бойынша әкімшілік құқық бұзушылықтардың көрсеткіші өсіп, онда зардап шеккендер де көбеюде. Бұл жол-көлік оқиғалары мен оның қоршаған ортаға, адамдардың денсаулығы мен өміріне тигізетін теріс салдарын, жол жүрісінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелерін кезек күттірмей шешу қажет екендігін көрсетеді.

ЖОЛ АПАТЫ: СЕБЕБІ МЕН САЛДАРЫ

Дамыған елдерде соңғы жылдары жол-көлік оқиғаларынан зардап шеккендер көрсеткіші орта есеппен 15%-ға артты. Сондай-ақ, автокөлік қозғалысындағы адам өлімі көрсеткіші өзен-теңіз көлігімен салыстырғанда – 12 есе, темір жол көлігінен 3 есе, әуе көлігінен 1,5 есе жоғары.

Жол-көлік оқиғасына республикадағы автокөлік санының артуы мен жол жүрісінің интенсификациясына қоршаған ортамызға бірқатар теріс салдарын тигізгенін көріп отырмыз. Республика қалаларының инфраструктурасы мен көліктердің жолдағы қозғалысы, автокөлік санының күрт өсуі, объективтік себептерден мемлекет тарапынан жол-көлік қозғалысына қатысушылардың қауіпсіздігі мен олардың салдарынан орын алатын жол-көлік оқиғасынан сақтандыру мүмкін емес екендігі анық. Жолдардың қарқынды қозғалысына арналып салынбауы жол-көлік оқиғасын жасауға түрткі болады. Тәжірибе көрсеткендей, жалпы жол-көлік оқиғасына: көлік құралдарының соқтығысуы; көлік құралдарының төңкерілуі, аударылуы; жаяу жүргіншінің соғып немесе басып кетуі; жолушылардың көлік құралдарынан құлауы, т.б. оқиғалар жатады.

Барлық жол-көлік оқиғаларында негізгі орында жүргізушінің әрекеті немесе әрекетсіздігі байқалады. Көлік құралын басқаратын кінәлі тұлғаның кез келген апатты жағдайында оның белгілі бір жол-көлік оқиға сәтіндегі психологиялық жәй-күйі әсер етеді. Статистикаға сәйкес көбінесе жол-көлік оқиғасын тудыратын мән-жайлар: белгіленген жылдамдықты көтеру, мас күйінде көлікті басқару, басып озу, жол ережесін бұзып қарама-қарсы жолға шығып кету, жол қиылысы ережесін сақтамай жол кезегін бұзу, ақауы бар көлікті басқару, ара-қашықтықты сақтамау, реттеу дабылына бағынбау, жол жүрісі белгілеріне бағынбау, адамдарды тасымалдау ережесін бұзу, жаяу жүргіншілер ережесін бұзу және т.б.

Жол-көлік оқиғасы болған жағдайда, ең бірінші жол-көлік оқиғасын жасаған құқықбұзушыны анықтау мақсатында жүргізушілерден алкотестер арқылы ішкіміздік тексеруін анықтайды. Негізінде, тек қана алкотестер арқылы емес, оның қасына наркологиялық-психотроптық есірткіге тексеріс қоса өткізіледі. Себебі, тек қана алкогольдік қоспалар ішкен азаматтар емес, олармен қоса наркологиялық-психотроптық есірткілерді пайдаланып көлік құралын басқару жол-көлік оқиғасын тудырып жатқан жүргізушілер де аз емес.

Жалпы, көлік апаттарының және құқықбұзушылықтың алдын алудағы басты бағыттар: экономикалық, құқықтық, ұйымдастыру-техникалық сипаттағы шараларды қарастыратын көліктік деликттердің алдын алу бойынша кешенді бағдарламаларды жасау мен жүзеге асыру, жол-көлік оқиғаларын қызметтік тергеуді реттейтін актілер мен тиісті деликттер үшін қылмыстық, әкімшілік, тәртіптік және азаматтық-құқықтық жауапкершілікті регламенттейтін заңнамалық және заңға сәйкес нормативтік актілерді жетілдіру, көліктік қылмыстар бойынша қылмыстық тергеу мен сотта қарастыру тәжірибесін жетілдіру, көлік жүргізушілердің кәсіби сауаттылығын арттыру мақсатында арнайы дәрістер оқу, республикадағы жолдардың сапасын көтеру, дер кезінде жөндеу, тазалау жұмыстарын жүргізу, республика ішіндегі көшелердің құрылысын қарастыру, әсіресе көшелердің «тарлығын» қайта қарастыру, кей-жағдайда форс-мажор әрекеттерді мен маневр жасаудың соңы адам өліміне әкелетін жағдайларды қарастыру, жолдарды қарау-бақылау техникалық құралдармен қамтамасыз ету, көшелерді жарықтандыру мен жол белгілерін айқындығын қадағалауды, жоғары қауіп көзін құрайтын көліктерде жылдамдықты тежейтін аппараттың орнатылуын қолға алу маңызды.

Б. ТОКБАЕВ,
Жаңаөзен қалалық сотының төрағасы
МАҒЫСТАУ ОБЛЫСЫ

САРАП

«Заманың түлкі болса, тазы боп шал» дегендей, бүгінгі нарықтық экономика ақшаның адам өміріндегі рөлін ерекшелік қояды. Сондықтан болар, қазіргі іскер адамдар пайда табудың оңай жолын іздеуде және заңсыз кәсіпкерлік, салықтан жалтару сияқты әртүрлі қылмыс түрлерінің саны көбейіп келеді.

Экономикалық қызмет саласындағы қылмыстық құқық бұзушылықтар ҚР Қылмыстық кодексінің 8-тарауында көрсетілген, олардың ішінде қазіргі таңда қоғамда жиі орын алатындары: заңсыз кәсіпкерлік, заңсыз банктік қызмет (214-бап) істері бойынша жұмыстар орындалмай, қызметтер көрсетілмей, тауарлар тиеп-жөнелтілмей шот-фактура жазу бойынша әрекеттер жасау (216-бап), қаржылық пирамиданы құру және оған басшылық ету (217-бап), ұйымдарға салынатын салықты және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдерді төлеуден жалтару (245-бап) жиі кездеседі.

Экономикалық қылмыстар көп салалы нормаларды қамтиды. Мысалы, заңсыз кәсіпкерлік туралы қылмыстық істерді қараған кезде алдымен кәсіпкерлік ұғымын анықтау үшін бірнеше саладағы заң нормаларын зерделеу қажет болады.

Азаматтық кодекстің 10-бабының 1-тармағына және Кәсіпкерлік кодексінің 2-бабының 1-тармағына сәйкес азаматтардың, қандастардың және заңды тұлғалардың мүлкіті пайдалану, тауарларды өндіру, сату жұмыстарын орындау, қызметтерді көрсету арқылы таза кіріс алуға бағытталған, жекеменшік құқығына (жеке кәсіпкерлікке) не шаруашылық жүргізуде немесе мемлекеттік кәсіпорынды жедел басқару құқығына (мемлекеттік кәсіпкерлік) негізделген дербес, бастамашыл қызметі – кәсіпкерлік.

Кәсіпкерлік кодекстің 35-бабының 2-тармағына сәйкес жеке тұлға дара кәсіпкер ретінде тіркелуге міндетті, бірақ ол тіркелмеген және бұл іс-әрекеттер азаматқа, ұйымға немесе мемлекетке ірі залал келтірген не ірі мөлшерде кіріс алумен немесе акцизделетін тауарларды едәуір мөлшерде өндірумен, сақтаумен, тасымалдаумен не

ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚЫЛМЫСТАР АРТТЫ

С. ТАШИМБАЕВ,
Ақтөбе қаласы
№2 сотының судьясы

өткізумен ұштасқан жағдайларда тіркеу белгісінің болмауы бойынша заңсыз кәсіпкерлік үшін қылмыстық жауаптылық басталады.

Алайда, Салық кодексінің 774-бабы 1-тармағының талаптарына сәйкес келетін кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыратын тұлғалар дара кәсіпкерлер ретінде тіркелуге жатпайды, сондықтан олар Қылмыстық кодекстің 214-бабына сәйкес қылмыстық жауаптылыққа тартылмайды.

Адамның әрекеттерінде кәсіпкерлік, банктік және тағы басқа қызметті осындай қызмет үшін міндетті лицензиясыз не ҚР рұқсаттар және хабарламалар туралы заңнамасын бұза отырып жүзеге асыру белгілерінің болуы туралы мәселені шешу кезінде «Рұқсаттар және хабарламалар туралы» заңда қызметтің немесе әрекеттердің (операциялар) түрлері айқындалғанын, оларды жүзеге асыру үшін рұқсат беру немесе хабарлама жасау тәртібі көрсетілгенін назарға алған жөн.

Хабарлама жасау тәртібі қызметті немесе әрекеттерді жүзеге асыру басталғанға дейін жеке немесе заңды тұлғаның осы тәртіп туралы хабарлама қабылдауды жүзеге асыратын мемлекеттік органды хабардар ету міндетіне негізделеді. Сондықтан рұқсат беру немесе хабарлама жасау тәртібі қызмет немесе іс-әрекеттер басталғанға дейін сақталуы тиіс, кейіннен рұқсатты алу немесе хабарламаны жүзеге асыру адамды ҚК-нің 214-бабы бойынша қылмыстық жа-

уаптылықтан босатпайды. Осы жерде ескеретін жайт, рұқсат беруші орган оларды беруді кешіктірсе немесе лицензияны және лицензияға қосымшаны қайта ресімдеу туралы талаптарын орындамаған жағдайда ҚК-нің 214-бабы бойынша қылмыстық жауаптылыққа тартылмайды.

Экономикалық қылмыстардың келесі түрі ҚК-нің 216-бабының бірінші бөлігінде көзделген қылмыстық құқықбұзушылық, оның объективтік жағы азаматқа, ұйымға немесе мемлекетке ірі залал келтірген мүлкіті пайда алу мақсатында нақты жұмыс жасамай, қызмет көрсетпестен, тауарларды тиеп-түсірместен шот-фактураны ресімдеу актілерін жасау болып танылады.

Сондықтан, істі қарау кезінде жеке кәсіпкерлік субъектісінің жұмыстарды іс жүзінде орындамай, қызметтерді көрсетпей, тауарларды тиеп-жөнелтпей шот-фактураларды жазып бергені нақты дәлелденуі және жеке кәсіпкерлік субъектісінің тиісті активтердің, ғимараттардың, көлік құралдарының меншік құқығында немесе жалға алу негізінде және басқа негіздермен, материалдық және еңбек ресурстарымен, оларсыз жұмыс істеу және қызмет көрсету мүмкін емес екендігінің дәлелдерін зерделеу жүргізілуі тиіс. Сондай-ақ, тауардың өндірілгенін немесе үшінші тұлғалардан сатып алынғанын, тауарды сатып алғаны және өткізгені үшін төлемақы жүргізу, тасымалдау шығындарын растайтын құжаттарды зерттеген жөн.

Жеке кәсіпкерлік субъектілері ҚК-нің 216-бабында көзделген қылмыс субъектісі болып табылады, оларға кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыратын азаматтар, қандастар, резидент еместер, азаматтығы жоқ адамдар, сондай-ақ мемлекеттік емес коммерциялық заңды тұлғаларды басқару функцияларын орындайтын адамдар жатады. Ал жеке кәсіпкерлік субъектісі болып табылмайтын және ҚК-нің 216-бабында көзделген әрекетті жасауға қатысқан адам тиісінше оны ұйымдастырушы, айдап салушы не көмектесуші ретінде қыл-

мыстық жауаптылыққа тартылады.

Бір тұлғаның бір контрагентке қатысты іс жүзінде жұмыстарды орындамай, қызметтерді көрсетпей, тауарларды тиеп-жөнелтпей бірнеше шот-фактура жазып беруі бірыңғай пиғылмен қамтылуы бір ниетпен жалғасатын қылмыстық құқық бұзушылық болып танылады.

Бірыңғай пиғылмен байланысты емес екі немесе одан да көп әрекеттерді жасаудағы қылмыстық құқық бұзушылықтар бірнеше рет жасалған болып саналады және ҚК-нің 216-бабы екінші бөлігінің 1-тармағымен саралануға тиіс.

Бірнеше жалған шот-фактураларды әртүрлі контрагенттерге жазып берген және қылмыстық құдалау органы осы әрекеттермен бірге жалғасқан қылмыстық құқық бұзушылық ретінде саралану кезінде, соттар кінәлі адамның әрекетінде бірыңғай пиғылдық болған-болмағанын тексеруі тиіс. Егер көрсетілген әрекеттердің жасалуы бірыңғай пиғылмен байланысты болмай және бірнеше ретті құраса, онда әрбір контрагентке қатысты залалдың сомасы ҚК-нің 3-бабының 38-тармағында көрсетілген мөлшерге жетпесе, сотталушының әрекеттері әкімшілік құқық бұзушылық ретінде саралануға жатады.

Экономикалық қызмет саласында қылмыстық құқық бұзушылық жасаған адамға жаза тағайындау кезінде біршама жеңілдіктер көрсетіледі.

Атап айтқанда, ҚК-нің 55-бабына сәйкес осы кодекстің 218, 218-1, 248 және 249-баптарында көзделгендерді қоспағанда, қылмыспен келтірілген мүлкітті залалды адам өз еркімен өтеген жағдайда, бас бостандығынан айыру тағайындалмайды. Сондай-ақ, бас бостандығынан айыруға сотталғанның өзінде олар жазасын қылмыстық-атқару жүйесінің қауіпсіздігі барынша төмен мекемелерінде өтейді.

Қорыта айтқанда, экономикалық құқық бұзушылықтың алдын алу мақсатында бұл жеңілдіктерді бүгінде қайта қарау қажет деген пікір туындайды.

(Соңы. Басы 1-бетте)

Сондықтан, осындай сиректердің қатарынан жұлдызы жарқырап, дара көрінген Жақып Ақбайұлының орны алаш жұртшылығы үшін аса бағалы, аса қадірлі болғанын баса айтуға тиіспіз. Салыстыру тұрғысынан айтсақ, бүкіл Кеңес Одағын билеген Ленин мен Сталиннің оқу-білімі гимназиядан аспаған. Ал алаштың көрнекті қайраткерлері Әлихан Бөкейхан, Жақып Ақбайұлы, Әлімхан Ермеков, Жаһанша, Халел Досмұхамедовтер Ресейдің ең үздік оқу орнын үздік бітірген оқымыстылар еді. Қазақстан ішінде оқыған Ахмет, Міржақып, Жүсіпбек, Мағжандардың білім деңгейі кімнің тақиясына тар келер?! Осы тұрғыдан сараптасақ, сол кезде қазақтарды шетінен қараңғы, надан, білімсіз қылып көрсеткен, екі-ақ пайызы білімді деп ақпарат таратқан кеңестік саяси идеологияның қандай қиырқы, жымсысқы мақсат көздегенін жазбай тануға болар еді.

Заңгерлік дипломы қолына тиісімен Жақып Ақбайұлы еңбек жолын 1903–1905 жылдар аралығында Омбы сот палатасының округтік сотында қызмет етуден бастады. Және жоғарыдағы сөзіміздің дәлеліндей, бірден күрескерлік бағытқа түсіп, саяси қоғамдық ахуалдың қыр-сырын жақсы ұғып-түсінген, патшалық биліктің әділетсіздігін, империялық үстемдік мүддесін толық аңдаған, оған қарсы қандай бағыт жолын ұстануды сезінген, соған орай, дайын күрескерлігін аңғартқан еді. Олай дейтініміз, Жақып көп ұзамай, 1905–1907 жылдары Омбы, Петропавл, Семей, Павлодар, Баянауыл, Қарқаралы қалаларында өткен патшалық билік саясатына қарсы наразылық шерулеріне қатысады, әрі алдыңғы лекте, ұйымдастырушылар қатарында белсеніп көзге түседі. Сол кездегі саяси ахуалды жақсы түсінген азамат ретінде, III Мемлекеттік Думаға сайлануға тырысқанымен, патшалық режим оны бұл мүмкіншілігінен айырады. Осының өзі Жақыптың саналы саяси ұстанымы билік маңындағылардың назарын ерте аударғанын аңдартардай. Сол кездерде, Омбы қаласында шығып тұрған «Степной край» газеті осы тұстағы ұлттардың басын қосып, біріктірудің қиындығы туралы жаза келіп, олардың заңдық-құқықтық жағынан қорғалуын қамтамасыз етуде заңгерлік қызметіне енді кіріскен жап-жас Жақып Ақбайұлының сауатты іс-әрекеттерін, соңынан ел ертер ұйымдастырушылық қабілетін баса көрсеткен. Оның айналасына саяси тұрғыдан бағыт беріп, сауатты күресу жолдарын көрсеткені туралы жазған. Міне, осы кезеңдерде тұтанып, қарқын ала бастаған Алаш қозғалысы үшін Жақыптың қандай маңызды рөл атқарғанына баспасөз арқылы қоғам, ортаның да көңіл бөліп, осылайша құлақтанып отырғанын көреміз. Бұл іс-әрекеттері Жақыптың жақсы атағын шығарып, көзі ашық, көкірегі ояу қазақ жастарын төңірегіне топтастыра түсті.

Дегенмен, Жақып Ақбайұлының саяси-қоғамдық қызметіндегі ең үлкен кесек қадамды 1905 жылғы патша атынан жазылған әйгілі құзырхат /«Қарқаралы петициясы» деген атпен мәлім/ авторларының бірі болғанымен байланысты. Әрине, атақты «Қарқаралы құзырхатының» жазылуын жалғыз оның атымен байланыстыруға болмас, бұл құзырхат – Алаш партиясының көсемі Әлихан Бөкейхан бастаған барша алаштықтардың ұлттық әрі мемлекеттік ұстанымын айқындаған тарихи маңызы жоғары, күрделі оқиға. Мәселе, тіпті, патшалық үкіметтің бұл алаштықтардың үлкен талабы қойылған құзырхатты жауапсыз қалдыруында да емес. Құзырхаттың жауапсыз қалдырылуы – патша үкіметінің елемегенінің, ескерусіз қалдырылуының белгісі емес, керісінше, алаштың зиялы оқығандарынан сескеніп, аяғын тартқанын танытады. Өйткені, осы құзырхаттан кейінгі патшалық үкімет тарапынан жасалған қысым-әрекеттердің бәрі тек осындай түсінік тудырады. Құзырхат жазу арқылы алаштықтар шегінерге жол қалмағанын, елі мен жері үшін қандай құрбандыққа да баруға дайын екендіктерін айқын танытты. Міне, патшалықты шошытқан да олардың осы тәуекелге бел бұған жанкешті шешімі еді.

Шындығында Жақып Ақбайұлы осы аса маңызды құзырхаттың басты авторларының бірі ғана емес, заң тұрғысынан негіздеп, бекемдеуші болғанын баса айту қажет. Демек, Жақып Ақбайұлының жоғары білімді заңгерлігінің, зерделі құқықтанушылығының Алаш партиясының тұғырын нығайтудағы рөлі аса

жоғары болғаны анық. Оның Алаш партиясының мүддесіне қажеттілігі – өзі жанындай сүйген туған ел-жұртына қажеттілігінің айқын белгісіндей еді. Сондықтан Алаш партиясының күрес жолында ғана емес, Жақып Ақбайұлын Алаш мүддесі жолындағы жалынды күрескер, нағыз ұлт қайраткері ретінде танытқан Қарқаралы петициясының маңызына кеңірек тоқталған жөн.

Тарихта «Қарқаралы петициясы» деген атпен танылған бұл құжат сол кездері қазақ даласында тұрақты түрде өтіп жататын әйгілі Қоянды жәрмеңкесінде бас қосқан Семей, Ақмола облыстары қазақтарының ұйғарымымен жазылып, патшалық үкіметке жолдануға шешім қабылданған екен. Әрине, негізгі ұйытқы болған ұйымдастырушылары алаш зиялылары болып, олар құзырхат мәтінімен жиналған қауымды таныс-

ЕЛ ЗАҢЫНЫҢ ІРГЕТАСЫН ҚАЛАСҚАН АРДА АЗАМАТ

тырып, сол арада 16 мың адам (енді бір деректерде 12 мың адам) бұл құжатқа қол қойған екен. Құзырхатта ең басты талап ретінде жер, дін, шаруашылық, саяси теңдік пен рухани дербестік мәселесі қойылғанымен, мұнда назар аударарлық ауқымды талаптар кеңірек қозғалды. Оның ішіндегі басты маңыздыларына тоқтала кетсек, қазақ халқының байырғы атақонысын, жер иеліктерін өз мұрагерлеріне қайтарумен бірге, қазақтың тарихи атауын қалпына келтіру, іс қағаздарын ел аумағында қазақ тілінде жүргізу, сайлауды әділ өткізу, қазақ депутаттарының құқығын қайта қарау, олардың Мемлекеттік Думаға сайлануына мүмкіндік тудыру, сотта, тергеу ісінде қиянатқа жол бермеу, шоқындыру, орыстандыру саясатына тыйым салу, ұлттық басылымдар ашу, қазақ даласында ашылған немесе табылған қазба байлығының өз меншігінде қалуы, ол жерлерде салынған заводтардың жергілікті халық иелігінде қалуы сияқты көптеген аса маңызды талаптар енгізілген. Құзырхаттың аса сауатты, зерделі қолдан шыққандығы, заңнамалық тұғырының беріктігі, елдік талап-мүдделердің өткір қойылғандығы айқын аңғарылады. Міне, осы тұстан Жақып Ақбайұлындай білікті, зерделі заңгердің, сұңғыла құқықтанушының қолтаңбасын деп басып тануға болатыны сөзсіз.

Қарқаралы құзырхатына патшалық үкімет ресми жариялау түрде жауап қайтармағанымен, мемлекеттік тұрғыдан берілген, заңдастырылған бұл маңызды құжатты елеусіз қалдыруға шарасы болмады. Осы құжат дүмпуінің нәтижесінде 1905 жылы 17 қазанда патша манифесі жарияланды. Мұнда құзырхаттағы талаптарға орай, халыққа біршама еркіндік берілді. Дегенмен, бұл халық наразылығы күшейіп кете ме деген сақтықпен жасалған, алаштықтардың негізгі талабынан әлдеқайда алыс жатқан, әшейін жұрттың бетін қайтарып, алдаусыратқандай әрекет екенін алаш қайраткерлері жақсы түсінді. Мәселенің мән-жайын айқындай түсейік. Өз талаптарына сай жауап ала алмаған алаштықтар осымен қарап қалмасы анық еді. 1905 жылы 15-16 қарашада Қарқаралы қаласында өткен Алаш қозғалысының үлкен басқосуында да үкіметтің қарапайым халыққа жасап отырған қысақтығы, теріс әрекеттері әшкерелініп, ендігі мақсат айқындалды. Қазақ ішіндегі толқу, ақыр аяғы Қарқаралы-Қоянды құзырхатының жазылуымен жалғасқан наразылықтар ел шегінен асып, Ресейдің өз жұрты арасында да дүрбелең тудырды. Мысалы, Ресейдің Нижний Новгород қаласында бүкілресейлік мұсылман жұртының жиыны өтті. Демек, қазақ елінің бұл талаптары олардың да көкейінде жүрген мәселелерге қозғау салған. Осы жиілеп кеткен дүмпулерден сескенген болуы керек, патша үкіметі бұл наразылықтардың кейбір талаптарын орындай бастады, баспасөз бостандығын беріп, жер-жерде әр халық тілінде басылымдар ашылып, мектептерде ана тілінде оқуға рұқсат беріле бастады.

Сол 1905 жылдың қарашасында

Мәскеуде өткен жиында Ә.Бөкейхан баяндама жасап, құзырхатта көрсетілген мәселелерді қайта көтерді. Осы үлкен саяси ауытқушылықтар басылып, отаршылдық тепкісін қатты сезінген қазақ даласына серпіп беріп, демократия лебі соққандай болды. Осы құзырхаттағы қатаң қойылған талап нәтижесінде Ресей Мемлекеттік Думаына Ә.Бөкейхан, А.Бірімжанов, М.Тынышбаевтар сайланып, дала жұртының дауысы биік мінбелерден естіле бастады. Осының өзі, ұға білсек, аз нәтиже емес еді. Кей-кейде, алаш зиялылары түк бітірмегендей, дүниеге жарқ етіп келіп, лезде сөнгендей, біржақты трагедиялы тұлғалар тұрғысынан көруіміз дұрыс емес. Олар ғасырлар тоғысында атқарылатын ұлы істерді тындырды. Кеңес дәуірінде, көбінесе, революционер-большевиктерге танылып келген мемлекеттік маңызы жоғары жасампаз істер осы аз ғана уақыт аралығында алаштықтар қолымен атқарылғанын кейінірек

жұмыстың қақ ортасынан табылып, ұйымдастырушылар қатарында жүреді. Ол 1917 жылы Семей қаласында Алаш партиясы құрылатын I жалпықазақ сиезінің, әрі қарай Алаш автономиясы жарияланатын II сиезінің де ұйымдастыру және өткізу жұмысына белсене араласады. Алашорда үкіметі Ұлттық кеңесінің мүшесі болып сайланады. Бұл деректердің барлығы да оның қазақ елі үшін орнының аса мәртебелі болғанын айғақтайды.

Олай деп отырғанымыз, Жақып Ақбайұлы осыншама қауіп-қатерден аман-есен өте жүріп, халқына бір аз жыл қызмет еткен. 1917–1927 жылдары ол алаш зиялылары қалың топтаққан Семей өңірінде жауапты қызметтер атқарады. Ал 1927–1928 жылдары Сырдария округтік адвокаттар алқасының мүшесі болады. Әрине, осы жылдар ол үшін тып-тыныш өтті десек, қателесеміз. О бастан басынан қиу кетпеген, қара бұлт айықпаған Жақып Ақбайұлына 1929 жылы

жалған жала жабылып, ұсталып, көп ұзамай, Воронежге жер аударылады. 1934 жылы Алматы қаласында өмірден өтеді.

Біз жалындап өткен ғұмырға басымызды иіп, тағзым етеміз. Жақып Ақбайұлы өзі заңгер, құқықтанушы болғандықтан, әрине, осы саланың Қазақстанда өркендеп, қанат жаюына күш салған. Қазақтың әдет-ғұрып заңдары, отбасылық, неке құқығы туралы еңбектерін жариялаған, атап айтсақ, «Қазақстандағы семья-неке қарым-қатынастары», «Қазақтың шығу тегі туралы» деген көрнекті зерттеу еңбегін жазған. Жалпы, қазақтың өзекті мәселелері туралы мақалалары «Айқап» журналында, сол кездегі басылымдарда жиі жарыққа шыққан. Абай елімен іргелес өскен Жақып ұлы ақынның өлеңдерін бала кезінен жаттап, құнарына бойлап, ой-өрісін кеңейткен, өмір жолында рухани азық еткен. Соның әсері тиген Жақып 1909 жылы Санкт-Петербургте ұлы ақынның жинағының шығуына атсалысып, еңбек сіңірген. Оның Мұхтар Әуезовпен етене жақын араласып, достық қарым-қатынаста болуына да осы абайшыл рухани үндестігінің ықпалы тиді.

Жақып Ақбайұлы туралы тағылымды зерттеулерімен көзге түскен заң ғылымының докторы, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің ректоры Н.Дулатбектің байыптама-зерттеулеріндегі Жақып Ақбайұлының адамгершілік асыл қасиеттері туралы қызығалық де-

ректі жаныңды шуаққа бөлейді. Соншама уақыты мемлекеттік маңызды мәселелердің басында бола тұрып, жарғақ құлағы жастыққа тимей, алашының қамын жеп жүрсен де, ол отбасына, ағайын-туысына қайырымды болған. Оның өмірбаянының аса қызықтырған бір тұсы Ж.Ақбайұлының жары Гүлбағар Бекметоваға байланысты өріледі. Бұл Гүлбағар бізге «Абай жолы» арқылы, жалпы Абай айналасында есімі жиі аталатын, ұлы ақын мен әкесі Құнанбайлардың тығыз араласқан, Қарқаралыдағы үйіне келіп түсіп отырған, сол кездегі зиялы қауым арасында абырой-беделі зор, ауқатты татар саудагері Халиолла Бекметовтің (Қарқаралыда оның үйі әлі сақталған) қызы екен. Екеуінің үйлену тарихы да қызықты. Әрине, атақты бай саудагердің ерке қызы Жақыптың ата-анасы келіп құдалық жайын сөйлескенде, әуелгіде мұрнын шүйіріп, менсінбесе керек. Кейінірек аса зиялы, биік мәдениетті, өзі сымдай тартылған сәмбатты, еуропаша әсем киінген Жақыпты көргенде есі кетіп, құлай ұнатып, бірден келісін берген. Сол ыстық сүйіспеншілігінен деуіміз ке-

рек шығар, кейінірек күйеуінің «отыз атты, қырық жаяу» қалың ағайыны, бала-шаға келіп, басып жатқанда, қабағын шытпай қарсы алып отырған. Ол уақыттағы ел жағдайы белгілі, әсіресе, балалардың ауруы көп, ағайын қиналғанда орталықтағы беделді туысын жағалайтыны белгілі. Соларды ескерген Жақып Ресей жағынан қызмет бабымен оралып келе жатқанда, қымбат дәрі-дәрмектер сатып ала келіп, әйеліне үйіндегі ауырып келген ел балаларына ем-дом жасатады екен. Ауыл баласында қайбір тазалық болсын, аурушандығының үстіне кір-қожалақ. Жары оларды ең алдымен шомылдырып, тазартып алып, емдейді екен. Осыны сырттай бақылап отырған Жақып: «Әй, Киікбай балалары, (Киікбай арғы аталары болса керек) не армандарың бар, Бекметовтің қызына аяқтарыңды жуғыздым ғой!» деп балаша мәз болады дейді. Осындай мінез-құлқына қарап, ол үшін өмірдің ұсақ-түйек ештеңесі болмаған-ау дегендейсің.

Осы арада, бір маңызды мәселеге тоқтала кетуді парызым деп білемін. Жақып Ақбайұлы топырағының көптеген азаматымен сыйласып едім, солардың бірі ғана емес, бірегейі – жан досым, марқұм Балапан Әбеннов. Жақып Ақбайұлы десе досымың жанары ұшқындап, кеудесін мақтаныш сезімі кернеп кететін. Ұлы заңгер атанған Жақып атысындай атақты жерлесін, алаштың арысын қалай қастер тұтатынына көзім жеткен айтулы оқиға көз алдымнан кетпейді. Көп жылдардан кейінгі жылымық орнаған кезең туып, Жақып Ақбайұлының есімі жиі атала бастаған жылдарда, сол Балапан досым Қарағанды облысы бойынша, бірінші сот әкімшісі қызметін атқарды. Сол Балапан өзі бас болып, ұмытпасам, 2002 жылдың басында, Қарағанды қаласындағы Алаалықан көшесі бойындағы экономикалық соттың алдына Жақып Ақбайұлына ескерткіш орнатуға мұрындақ болып еді. Өзім ол кезде Теміртау қалалық сотын басқаратынымын. Сірә, халықтың алаш ардағына деген шексіз махаббаты мен риясыз ықыласының белгісі деуіміз керек шығар, халық та көп жиналғаны есімде. Сондай-ақ, елімізге танымал көрнекті тұлғалар, әсіресе, Ж.Ақбайұлының ұрпақтары, қыздарының келуі – бұл тарихи оқиғаның маңызын асыра түскен. Дәл осы оқиға Балапан Зибатоллаұлының да үлкен азаматтық деңгейін танытып, Жақып Ақбайұлындай алаш перзентіне деген халық сүйіспеншілігінің ешқашан суымайтындығының бір ғажайып белгісіндей болып, жадымызда мәңгілік жатталып қалып еді-ау!

Жақып Ақбайұлының осыншалық халқына ыстық, қастерлі әрі тарихи құрделі тұлғасынан, аласапыран, күзді күрсептен өткен ғұмыр жолынан, Жұбан ақын айтқандай, «мың өліп, мың тірілген», ұлтын жан-тәнімен сүйіп, жолында жанын қиюға дайын болған алаш арысының шынайы бейнесін көреміз.

Досжан ӘМІР,
ҚР Жоғарғы Сотының
судьясы

ҚАУІПСІЗ ЕЛ

Кей жағдайда жаяу жүргіншілер тарапынан да жол ережелері бұзылып, өз өмірлеріне қауіп төніп жатады. Полиция қызметкерлері осы мәселеге қатысты дабыл қағып, жаяу жүргіншілерге жолда өз өмірлері үшін жауапты болуды ескертеді, тәртіпке бағынбайтын жүргіншілерге әртүрлі дәрежеде заңдық жауапкершілік көзделетінін де айтып жүр.

Әкімшілік заңнамаға сәйкес, жол ережесін бұзып, жаяу жүргіншілер жолымен өтпесе жүргіншіге 5 АЕК айыппұл салынады. Бұл – 11 345 теңге. Аталған жағдай екінші рет қайталанса, 20 АЕК-ке дейін барады, ал тағы да қайталанса 3 тәулікке қамауға алынасыз!

Осындай қауіпсіздік шараларын ескертудің арқасында бүгінгі таңда жаяу жүргіншілердің салдарынан орын алатын құқықбұзушылықтың саны Түркістан облысында біршама төмендеген. Дәл қазіргі уақытта облыстың ЖОО, колледждер мен мектептер алдында арнайы «полиция қоғамдық көмекшісі» деген жазуы бар арнайы жол және төсбелгі таққан полиция қызметкерінің көмекшілері тәртіп сақшыларымен бірлесіп жұмыс жасап жатыр.

Түркістан облысында жолда жүру ережелерін сақтау барысында көптеген шаралар жүргізіліп жатыр. Түркістан облысы полиция департаменті жол қозғалысы қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша кешенді шаралар қабылданған. Сондай-ақ, автожолдардағы авариялық жағдайды сауықтыру мақсатында қолда бар күштер мен құралдар барлық жерде жұмылдырылған.

«Жол-көлік оқиғасыз бір ай»

Талдау негізінде жол-көлік оқиғалары жиі орын алатын аумақтарда жеке құрамның қатысуымен тұрақты түрде «нүктелік» профилактикалық шаралары жүргізілді. Жыл басынан бері осындай шаралар 16 ауданда 41 рет атқарылды, сондай-ақ ағымдағы жылы бір ай бойы облыс көлемінде «Жол-көлік оқиғасыз бір ай» атты іс-шарасы өтті. Іс-шара барысында тұрғындарға түсіндіру жұмыстары жүргізілген. Тәулік сайын құқықтық тәртіп пен жол қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында қызмет атқару үшін 350-ден астам полиция қызметкері аталған шараға қатысып, облыс тұрғындарының жол ережесін бұзбауын қадағалады. Сонымен қатар, көлік жүргізушілеріне де жол

ережесін сақтап адам өміріне қауіп төндірмеу қажеттігі айтылды. Тағы бір маңызды мәселе, сомакат, велосипед жүргізушілерінің абайсыздығының салдарынан орын алатын апаттар да назарға алынды.

Бақылау камералары көбейді

Жол-көлік оқиғаларына тікелей әсер ететін автоматты жылдамдықты өлшегіш кешендерінің саны 138-ден 203-ке дейін көбейтілді. «Сергек», «Трафик-сканер», «Кордон Про», «Скат-ПП», «Мерген» және «Зерек-2» арқылы 389 968 бұзушылық тіркелді. Ағымдағы жылдың тамыз айында 54 «Мерген» кешені орнатылды, сондай-ақ биылғы жылдың соңына дейін тағы 117 кешен орнату жоспарланған.

Ақылы жолдарда көлік құралдарын тіркеуді жүзеге асыратын «Қазавтожол» АҚ камераларына жылдамдық өлшегіш режимі қосылды, облыста республикалық маңызы бар жолдарда барлығы 11 Арка кешені, «Зерек-2» камералары үстіміздегі жылдың 25 тамызынан бастап іске қосылды, осы екі жарым айдың ішінде 13 493 жол ережесін бұзушылық әрекеті тіркелген. Патрульдік полиция қызметкерлері электрондық планшеттерінде «Қорғу-қауіпті жүргізуші!» мобильдік қосымшасын қолдануда. 2023 жылдың 9 айында 1 004 автокөлік айып тұраққа қойылды, оның ішінде 6 көлік жалған мемлекеттік нөмірлермен, 86 көлік иесінің құжатсыз көлік басқарғаны анықталған. Жол қауіпсіздігі саласы бойынша 509 814 құқықбұзушылық анықталып, 6 млрд 875 млн 145 мың теңгеге айыппұл салынды. Оның ішінде 5 млрд 286 млн 129 мың теңге немесе 76,9% өндірілді.

«Назар аударыңыз, балалар!»

Жыл басынан бері автожолдарға 2747 тексеру жүргізілді, 2729 ұйғарым жасалып, нәтижесінде 712 бірлік белгінің ескіргені анықталып, ауыстырылды. 3953 бірлік жол белгілері орнатылды. Сонымен қатар білім беру

мекемелерінің жанында 148 бірлік «Назар аударыңыз, балалар!», 1315 шаршы метр жасанды кедергілер, 21 км жасанды жарықтандыруға, сондай-ақ 37,4 км жаяу жүргіншілер тротуарлары салынды. Республикалық маңызы бар жолдарда жануарлармен соқтығысуды болдырмау үшін өткен жылдан бастап тосқауыл қоршаулары орнатыла бастады. Мұндай қоршаулар Жамбыл облысының шекарасынан Шымкент қаласына дейінгі, одан әрі Сарыағаш ауданына дейінгі 52 км, Бәйдібектен Созақ ауданына дейінгі 5 км жол учаскелерінде орнатылды, сондай-ақ жыл соңына дейін Шымкент қаласынан Түркістанға дейінгі 21,4 км автожолдың жекелеген учаскелерінде тосқауылдар орнату жоспарланған.

Мал айдау және жаю орындарында ауыл шаруашылығы жануарларының макеттерін орнату бойынша жұмыстар жүргізіліп жатыр. Бүгінгі таңда, аудандарда 46 макет орнатылды. 2022 жылдың 14 қазанында облыс әкімі бекіткен 2022–2023 жылдарға арналған жол-көлік оқиғаларының алдын алу бойынша жол картасы, яғни штат санын ұлғайту, бейнекамераларды кеңейту, патрульдік автомобильдерде орнатылған ҰҰА, мобильді кешендерді сатып алу, көше-жол желісін жақсарту, түсіндіру жұмыстарын жүргізу, мектептерде ЖҚЕ білімі бойынша сабақтар шеңберінде іс-шаралар іске қосылған.

Мәселен, биылғы жылдың 1 мамырында қала, аудандық орган басшылары мен учаскелік полиция инспекторларының халық алдындағы еселік кездесулері кезінде жол-көлік оқиғаларының алдын алу, жол қауіпсіздігі ережелерінің сақталу мәселесі бойынша бейнероликтерді көрсету арқылы 1634 түсіндірме жұмыстары жүргізілді. Бүгінгі таңда «жол қауіпсіздігін қалай күшейту керек», «полиция қызметкерлері көрсететін автоматтандырылған мемлекеттік қызметтер», «Мектептердегі Қауіпсіздік», «Жол-көлік оқиғалары неге жиілеп кетті», «Түркістан қаласындағы жолдардағы қауіпсіздік» тақырыптарында 5 бағдарлама өткізілді. Қазіргі таңда жол-қауіпсіздігін қамтамасыз ету бағытында профилактика-

КИЕ

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІҢ АЯСЫ КЕҢ

Қылмыстық-процестік кодекстің 30-бабында көрсетілгендей, қылмыстық сот ісі қазақ тілінде жүргізіледі, сот ісін жүргізуде қазақ тілімен қатар ресми түрде орыс тілі, ал қажет болған кезде басқа тілдер де қолданылады. Қылмыстық процесті жүргізетін орган істі орыс тілінде немесе басқа тілдерде жүргізу қажет болған кезде сот ісін жүргізу тілін өзгерту туралы уәжді қаулы шығарады.

Іс бойынша іс жүргізілетін тілді білмейтін немесе жеткілікті түрде білмейтін іске қатысатын адамдарға ана тілінде немесе өздері білетін басқа тілде мәлімдеме жасау, түсініктемелер және айғақтар беру, өтінішхаттар мәлімдеу, шағымдар келтіру, іс материалдарымен танысу, сотта сөз сөйлеу, белгіленген тәртіппен аудармашының қызметтерін тегін пайдалану құқығы түсіндіріледі және қамтамасыз етіледі.

Қылмыстық сот ісін жүргізуге қатысатын адамдарға істің олар үшін қажетті, басқа тілде жазылған материалдарын қылмыстық сот ісін жүргізу тіліне аудару тегін ұсынылады. Сот процесіне қатысатын адамдарға сотта айтылғандардың басқа тілде болған бөлігінің сот ісін жүргізу тіліне аудармасы өтеусіз қамтамасыз етіледі.

Қылмыстық процесті жүргізетін органдар процеске қатысушыларға сот ісін жүргізу тілінде табыс етілуге тиіс құжаттарды табыс етеді. Бұл ретте қылмыстық сот ісін жүргізу тілін білмейтін адамдар үшін құжаттардың сот ісін жүргізудің осы адамдар таңдаған тілінде жазылған, куәландырылған көшірмесі қоса беріледі.

Зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекеттің әрбір мемлекеттік қызметкері мемлекеттік тілді қадірлеп, мәртебесін көтеруге өз үлесін қосуы қажет.

Бибігүл ДЕМЕНОВА,
Ақтау қаласы мамандандырылған тергеу сотының сот әкімшісі

ІНДЕТ

Сыбайлас жемқорлық – бұл қызметтік жағдайды теріс пайдалану немесе жеке тұлғанын өзінің пайдасы үшін қоғамның және мемлекеттің заңды мүдделеріне қарсы өзінің лауазымдық өкілеттігін заңсыз пайдалану. Пайда көру пара алу және ақшаны ұрлаудан бастап, достарға және туыстарға заңсыз көмек көрсетуге дейін әртүрлі түрде көрінеді. Заңнамалық анықтамада сыбайлас жемқорлықтың ең көп таралған формалары – пара беру және алу, билікті асыра пайдалану, коммерциялық парақорлық жиі кездеседі.

Сыбайлас жемқорлықтың қазіргі заманғы көріну түрлері оған қарсы күресті одан да қиындатады. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұрудың негізі тек қана нақты бақылау мен жазалау ғана емес, сонымен бірге сыбайлас жемқорлықтың алдын алуға бағытталған жүйелі тәсілде де болуы керек. Бұл кеселдің әлеуметтік құбылысы екені әу бастан-ақ белгілі.

Мемлекет басшысы сыбайлас жемқорлықпен ымырасыз күресу мемлекеттік саясаттағы негізгі басымдықтың бірі екенін ұдайы айтып келеді. Түпкі мақсат – сыбайлас жемқорлықтан таза қоғам қалыптастыру. Сондықтан заң үстемдігін орнатып, нағыз құқықтық мемлекет құру үшін, ең алдымен, жемқорлықтың тамырына балта шабу керек.

ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ЖАЗА ҚАТАЛ

Парасатты қоғамда сыбайлас жемқорлыққа мүлдем төзбеушілік әрбір адамның ішкі нанымна, ойлауы мен мінез-құлқының негізіне айналады. Ал парасаттылық жүйесін қалыптастыру кезінде мемлекет пен азаматтардың серіктестігі, олардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылда күш-жігерін біріктіру, қоғамның осы жұмысқа барынша тартылуын қамтамасыз ету түпкілікті маңызды рөл атқарады. Аталған тәсіл қоғамдық бақылауды іске асыру тетіктерін кеңейтуді көздейді, ол қоғамдық кеңестердің қызметімен ғана шектелмей түсі.

Сонымен қатар, азаматтық қоғам институттарының өзара іс-қимылының басқа да практикалық тетіктерін және ең алдымен, мемлекеттік аппарат жұмысының сапасы мен қызметінің айқындығын арттыру, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл сияқты бағыттар бойынша заңнамалық тұрғыдан қамтамасыз ету қажет. Жұртшылықтың сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдағы рөлін күшейту және қоғамдық бақылауды кеңінен қамтамасыз ету қоғамда сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті арттыруды талап етеді. Мұнда жас ұрпақты сыбайлас жемқорлық көріністеріне жол беруге мүмкіндік бермейтін жаңа көзқараспен және өмірлік қағидаттармен өсіру шешуші рөл атқарады.

Президент Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстан Республикасы судьяларының VIII съезінде жасаған баяндамасында сот төрелігінің әділ және заңды жүзеге асырылуына мемлекет те, бүкіл қоғам да

мүдделі екенін атап өтіп, алға қойған мақсаттарға қол жеткізуге мүмкіндік беретін бірқатар басымдықтарды айқындады. Сонымен қатар, адам құқықтары мен заң үстемдігін қамтамасыз етуді бірінші міндет ретінде атап көрсетті. Әділ сот төрелігі және азаматтардың сот билігіне деген сенімін арттыру міндетті шарт болу керек екені, сондай-ақ кәсіби судьялар корпусы барынша сот реформаларының шешуші факторы екеніне баса назар аударды. Барша міндеттерді тиімді шешу арқылы сот жүйесіндегі оң өзгерістерге қол жеткізуге болатынын және азаматтардың сотқа деген сенімі арта түсетінін атап өтті.

Осындай сот саласындағы ауқымды реформалардың нәтижесінде Сот мәжілісі залдары түгелдей дыбыс-бейнежазба құрылғыларымен жабдықталып, сот отырыстарында қолдану арқылы өткізілуге көшті. Сот ісін жүргізуде заманауи бағдарламалық өнімдер пайдаланылып, ақпараттық технологиялар арқылы халыққа көптеген ақпараттық қызметтер көрсетіліп, сот жүйесінің тиімділігін, қолжетімділігін және ашықтығын, азаматтардың сот жүйесіне деген сенімділігін одан әрі арттыруға қажетті жағдайлар жасалған. Осының барлығы сыбайлас жемқорлықтың жолын кесуге, қауіпті кеселдің алдын алуға мүмкіндік беріп отыр.

Жол қауіпсіздігін қамтамасыз ету және жол қозғалысы ережелерін сақтау, сондай-ақ оқу орындарының жанында бұзушылықтарды болдырмау мақсатында Кентау қаласы полицияларының бастамасымен «пилоттық жоба» іске қосылды. Яғни, аталған жоба аясында жаяу жүргіншілер өткелдеріндегі кезекшілікті ювеналды полиция инспекторларымен бірге қоғамдық көмекшілер жүзеге асыратын болады. Тәртіп сақшылары мұндай жоба оқушыларды, жастарды жолдан және жаяу жүргіншілер жолағынан өту кезінде болатын апаттардан сақтап қалуға, қауіпсіз маршрутты таңдауға және жол қозғалысы ережелері туралы еске салуға көмектесетінін атап өтті.

Раушан НАРБЕК
ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫ

ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ЖАЗА ҚАТАЛ

Жеңісбек ҚОҢЫРБАЕВ, Жалағаш аудандық сотының бас маманы-аға сот приставы ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСЫ

